

Soutěž: Jan Blahoslav očima studentů

Literární soutěž „Úsloví neboli přísloví a vybrané myšlenky jsou pravými perlami duše“. Hlasujte i vy!

Přerov – Jan Blahoslav – přerovský rodák, autor Gramatiky české, biskup Jednoty bratrské a učenec – slaví pětisté výročí narození. Kulaté výročí inspirovalo Gymnázium Jana Blahoslava

a Střední pedagogickou školu v Přerově k uspořádání celostátní literární soutěže, jejímž hlavním mottem je „Úsloví neboli přísloví a vybrané myšlenky jsou pravými perlami duše.“

Z desítek prací v rámci školních kol vzešlo osmnáct, které postoupily do finále. Porota z nich vybrala čtyři nejlepší.

O svém favoritovi můžete rozhodnout i vy v hlasování

na webu www.prerovskyydenik.cz.

Pro čtenáře Nového Přerovska v dnešním vydání uvádíme z nejlepších prací tři díla, čtvrté najdete v příštím čísle.

Přísloví z trochu jiného konce

Autorka: Klára Jenišťová,
Gymnázium Václava Beneše
Třebízského ve Slaném

Prolog

Mírná forma absurdity a přehánění
mně osobně nikdy nebyla cizí.

Proto Vám tímto předkládám svou verzi určitých úsloví ve vší své bizarnosti.

Jedna vlaštovka jaro nedělá.

Obrozenec sedí uvnitř v teple před deštěm schovávající se.

Chce obnovit jazyk český, a tak sbírá, tvoří přísloví.

Na list papíru píše slova:
„Jedna vlaštovka jaro nedělá, ale více také ne,“

když tu náhle prásknou dveře.

Pokojem se řítí sloní stádo, obrozenec se diví, co se stalo.

Choť na něj ječí, trhá stránky vztekale vyhazujíc cáry do prudkého deště. Jediný kousek a řádek zbyl,

který se mezi lidmi vžil.

Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá

Vítr fouká a brzy se setmí, kdosi mrtvému jámu hloubí. Díru kope pilně a těžce, nebožtík se musí pochovat přece.

Vítr fouká a měsíc vychází, hrobník hlínu za rameno hází.

Únava ho zmáhá víc a víc, přestat by však bylo těž, jak udělat nic.

Vítr fouká a hvězdičky na nebi,

shlížejí k chudáku pánovi. Houževnatě sdírá dlaně dál a dál,

s myšlenkou, že pro umřelého život by dal.

Vítr fouká a blíží se půlnoc, práce je pro starce těžká moc. Jeho urputnost ze záhrobí vysmívá se v rakvi mrtvých.

Již nefouká a ráno se blíží.

Nad stromy kráká hejno ptací. A jak zní lopatou údery, padá umírající tělo do jámy.

Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.

Slunce svítí zpoza stromů, dvě postavy rozmlouvají spolu. Náhle na syna matka křičí,

proč že stále nemá plnou číši.

Vzteky táhne chlapce za ucho, hochův pláč se krajinou ozývá snadno.

Táhne ho ke studni za starým dubem, on za matkou klopýtá s hliněným džbánem.

Matka syna napříč statkem stále vláčí, ten málem topí se ve vlastním pláči.

A tehdy, co slunce zapadne, chlapci se ucho utrhne.

Jaká matka, taká Katka.

V menší vsi žije jistý muž, který ženit by se měl už. Do oka padne mu dívka mladá a pilná, ovšem již desátým rokem sirá.

Svůj záměr říká matce, ona jistě poradí mu přece.

Matka neznalá oné dívky radí s tchyní se seznámiti, stejná by měla být dcera její. Muž spíše hloupý a nedůvtipný k místnímu hřbitovu míří. A nad náhrobkem si říká: „Má budoucí žena bude brzy mrtvá.“

Kdo chce psa bít, hůl si vždycky najde.

Starý pán, Václav se jmenoval, na dvoře kolečka obchází. Zlý sousedův pes na něj štěká,

k šílenství ho přivádí. Tu najednou dědek, morous, ztrácí svou trpělivost.

Uchopí seschlý špalek dubový

a k psisku vede krok těžký. Starucha zvedá ruku k úderu, hledí hafanovi do zlých očí. Zvíře větrí počátek útoku, po starcově noze skočí. Trhá kůži, maso litá. Jen holá kost po hnátě zbyla. A tak starouš až do smrti po světě si chodí o holi.

Epilog

Krásný rys na úsloví je jejich nejasnost.

Jak z vět a slov není zřejmý jejich význam. Člověk se musí hluboce zamyslet,

než jejich právě poselství na mysl má. Tohoto jsem právě zde využila

během svého psaní. Kdy skrytou zprávu jsem překroutila a přetvořila ve sdělení své vlastní.

Soutěž: Jan Blahoslav očima studentů

Vrabci se vadí o proso

Autor: Vojtěch Eibel, Gymnázium Jana Blahoslava, Ivančice

Úsloví a přísloví hrají v naší společnosti důležitou roli. Jsou ale opravdu tak moudrá, poučná a nadčasová, nejsou jen přečeňovaným klišé?

Už staří Sumerové používali ustálená spojení – tři tisíce let před naším letopočtem. To mě přivádí na myšlenku, že by přísloví přece jenom měla být přínosná, pokud jich lidstvo využívá více než pět miléníí.

Kolik takových úsloví existuje, ukazuje největší slovník svého druhu na světě Deutsches Sprichwörter-Lexikon autora K. F. W. Wandera. Zarážející je ovšem počet hesel v díle, a to dvě stě padesát tisíc. Pokud vezmu v potaz, že se o češtině tvrdí, že má právě onen počet slov, nemluvili bychom nyní snad nějakým „přísllovovým“ jazykem? Méně užívaná slovní spojení zanikají, je tedy logické, že se někde musejí objevovat nová. Právě tuto oblast považují za nejzajímavější. Jednotlivé

složky, které se na vzniku slovních spojení podílejí, jsou velmi komplexní a zároveň tak proměnné!

Za prvé je to jazyková stránka, kdy formální a lexikální znaky pojí jednotlivá přísloví právě pro určitý národ. Za druhé je to kultura, tedy sociální úhel pohledu. Mnohá evropská přísloví, ač tvořena lexikálně zcela jinak, vyjadřují stejnou myšlenku. Třetím důležitým aspektem je historický kontext. Jsou to jednak ta, pro která je podnět čerpán z dobových událostí a časem většinou vymizí právě ztrátou historického kontextu. Druhým typem by pak byla úsloví a přísloví, která vycházejí ze situací pozorovaných dekadami a ústně se předávají generacemi. Tato nadčasová přísloví tak většinou mizivou tendenci nemají.

Všechno výše zmíněné vede k velké variabilitě a diferencí přísloví, což se však stává překážkou. Proč bych na zítřek odkládal, co můžu udělat dnes? Není přeci ráno moudřejší večera? Když to teď budu rychle dodělávat,

nebude celá ta práce málo platná? No, ale i ranní ptáče dál doskáče, nač to tedy dodělávat večer? ...

Příklad dokládá, že přísloví je opravdu hodně, mnoho z nich je protikladných a uživateli tak dovoluje vybírat si mezi nimi. Jenže tato protikladnost vede k demolici názoru o utváření morálky společnosti. Co je opravdu správné, když existují dva protikladné názory? Buď je to dvojitá pravda, nebo realita není skutečně černobílá. Ať tak či tak, vede mě to k domněnce, že přísloví mohou být zneužívána ve prospěch produktora a umožňují tak manipulaci, zaujatost a dvojitá metra.

Podobné je to také u úsloví. Jak se v mnohých dílech zmiňuje a naznačuje, ať už jde o Čapkovu Kritiku slov, Poláčkův Žurnalistický slovník nebo Havlovu Zahradní slavnost, jsou tato spojení v rukou dobrého řečníka silnými argumentačními a přesvědčovacími prostředky. Ale ze zmíněných prací se dozvídáme, že úsloví dosahují

pejorativního významu, stávají se prázdnými frázemi a vyznívají tak spíše banálně. Onu nesmyslnou prázdnotu a antonymitu ustálených spojení výstižně vyjadřuje sám Havlův Hugo: „A není těžké pochopit, že ti, kteří dnes chápou jen dnes, jsou jen jiným vydáním těch, kteří včera chápali jen včera, zatímco, jak víme, je nutno dnes chápat i tak nějak to, co bylo včera, protože nikdo neví, jestli to náhodou nepříjde zase zítra!“

Postrádají tak přísloví a úsloví důležitost? To si zásadně nemyslím. O tom totiž nerozhodují žádné argumenty a konkrétní poznatky. Nechci přísloví bagatelizovat, spíše upozornit na jevy, které je doprovázejí a utvářejí. A proto si myslím, že úsloví, přísloví a jiné perly duše v kulturách přetrvávají právě z důvodu oné samozřejmosti a každodennosti, potřeby si své skutky ospravedlnit a jiné lidi usměrnit. Jak by řekl Jan Blahoslav: „Vrabci se vadí o cizí proso často. Tak lidé o víru, nemajíce ji, ale o cizí vadí se.“

Recept na přísloví – dopis

Autorka: Andrea Kubíková, Gymnázium Jana Blahoslava a Střední pedagogická škola, Přerov

15. 11. 1571

Moravský Krumlov

Moji milí žáci, píši rád. Taky se rád podílím na kráse našeho jazyka. Netvrdím, že přísloví jsou vynálezem mým vlastním, ale mám podíl na spoustě z nich. Leč život je nevyzpytatelný a nikdo neví, kdy jeho svíčka dohoří. Proto jsem se rozhodl Vám v následujících řádcích vysvětlit, jak jsem na přísloví přišel.

Samotné kouzlo těchto kratičkých vět nacházíme už v je-

jich pojmenování. Příklad, při-slově. Při tomto slově se něco stane, při tomto slově tuš varování. Netrapte se, jestli má slova teď nechápete, hned vám je vysvětlím v příkladech.

Tak třeba: My o vlku a vlk za dveřmi. Oblíbené přísloví vesnických... nebudu je nazývat drbami... – babiček. Babičky sedí spolu ve světnici, derou peří nebo tlučou máslo a pouští si pusu na špacír. Začnou si povídat o lidech a než se nadějí, jsou z toho pomluvy jak vyšité. Zrovna se baví o manželovi jedné z nich, když v tu ránu onen muž vstoupí do místnosti brunátný vzteky, protože

všechno slyšel. Bába zbělá, pak začne rudnout. Ostatní kamarádky se řehťají na celé kolo a v slzách křičí: „My o vlku a vlk za dveřmi!“

Ptáte se, jak máte v přísloví vidět varování? Podívejme se na další příklad: Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá. Jinými slovy, nedělej druhým naschvály, ono se ti to vrátí.

Dost již bylo příkladů, píši Vám z jiného důvodu – abych Vám dal návod. Chcete-li recept na to, jak vymýšlet další přísloví.

1. Potřebujete situaci, ke které budete přísloví vymýšlet.

2. Shrňte ji do kratičké věty pomocí metafor.

3. Sdělte následek situace a dokončete tak celé přísloví.

Navíc! Když se vám přísloví bude rýmovat, lépe se bude pamatovat. A když to bude metafora srozumitelná a trefná, brzy se ujme i mezi dětmi.

Doufám, že tento kratičký spis nezůstane někde zapomenut. Náš mateřský jazyk je tolik krásný. Mluvme jím, hrajme si s ním a obohacujme ho každý den. Snad vám mě rady přišly k užítku a dají vzniknout mnoha novým krásným příslovím. Příklad a vybrané myšlenky jsou totiž pravými perlami duše.

S pokorou Váš
Jan Blahoslav